

„Den mægtige Øvrigheds Familie“

En købmands syn på den islandske elite i 1797

Indledning

En af den islandske selvstændighedskamps mest standhaftige myter har været, at det islandske samfund ikke var klassesdelt i det 16., 17. og 18. århundrede. Der var ikke nogen overklasse, og alle var bønder i samme båd – kæmpende imod den danske undertrykkelse. Dette er et klassisk eksempel fra Páll Eggert Ólason, som i 1942 skrev: „Her fandtes stort set ingen classeskel. Der fandtes kun én klasse, bønder, og selvom der givetvis også fandtes embedsmænd, var disse også bønder.“¹ I historikerkredse er denne opfattelse siden blevet en del mere nuanceret, og det er blevet slået fast, at en lille del af den islandske befolkning ejede det meste af landbrugsjorden og besad de fleste embeder indenfor stat og kirke. Allerede i 1967 viste Björn Lárusson, at i slutningen af det syttende århundrede ejede 7 procent af de private jordejere 46 procent af den private jord. Derudover viste han, at 3/4 af disse jordejere enten var embedsmænd, klerke eller *lögréttumenn*^{2,3}

Harald Gustafsson pointerer i sin artikel *Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld* fra 1997, at den gamle lighedsopfattelse stadig eksisterer i den islandske nutidige offentlighed.⁴ Det er bemærkelsesværdigt i den sammenhæng, at *Saga Íslands*, det store let tilgængelige islandske historiske opslagsværk, i bind XIII fra 2006 om det 18. århundrede ikke behandler emnet om en evt. elite på Island.⁵ Det vil sige, at den nyere historiske forskning, som sætter fokus på eksistensen af en elite på Island, ikke

¹ Oversat efter følgende citat i Harald Gustafsson, „Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld“, s. 109: „stéttamun mátti hér nálega engan telja. Allt var ein stétt, bændur, og þótt vitanlega væru til embættismenn, þá voru þeir jafnframt bændur.“

² Forklaring: De var tingmænd der havde lov til at dømme på altinget. Se Einar Laxness, *Íslandssaga I-ö*, s. 58–59 for yderligere uddybning.

³ Björn Lárusson, *The Old Icelandic Land Registers*, s. 373 og 75.

⁴ Harald Gustafsson, „Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld“, s. 109 (note 1).

⁵ Lýður Björnsson, *Saga Íslands VIII*. Den manglende behandling af dette emne kan forklares med, som det fremgår af bogens forord (Side VII), at grundstenen til bogen blev skrevet i 1975, før debatten om en overklasse i det 18. århundredes Island tog rigtig fart. Se afsnittet *Den hidtige forskning* i denne artikel for en gennemgang af denne debat.

bliver præsenteret for en større offentlighed. I det lys er det forståeligt, at Guðmundur Magnússons bog *Íslensku ættarveldin*, som handler om, hvordan slægteliter har styret Island igennem historien, har fået megen medieopmærksomhed.⁶ Det er nemlig stadig en nyhed for mange. En af grundene til, at Guðmundur Magnússons bog har fået så meget omtale, er dog også, at han beskriver eksistensen af slægtseliter helt op til bankkrisen 2008. Nutidens idé om fortidens samfundsopbygning hænger tæt sammen med nutidens selvforståelse⁷ – og denne selvforståelse er disse år i forandring og til forhandling. Det ses f.eks. i debatten efter bankkrisen i 2008, om hvorvidt „finansvikingerne“ skulle stilles til ansvar, eller om alle islændinge var lige gode om det, og den virkelige fjende var at finde i udlandet. Det sidste standpunkt kan ses som den moderne nationalismes svar på Island vs. Danmarks undertrykkelse. Men nu med Danmarks undertrykkelse skiftet ud med Hollands og Englands urimelige krav om erstatninger.⁸ I lyset af denne debat, må det siges stadig at være yderst aktuelt at se på, hvordan den islandske samfundsopbygning har været i fortiden.

Harald Gustafsson ser fokuset i historiske undersøgelser efter 1967 på jordejerskab og embedsmandsposter som et fremskridt, men mener, at det er mangelfuldt. Han pointerer i artiklen ved hjælp af teorien om *new cultural history*, at det ikke giver mening at kalde en gruppe en elite, hvis den ikke selv anser sig som en elite, eller hvis almuen eller statsmagten ikke anser den som dette.⁹ Som Peter Burke formulerer det: „Class which was ones treated as an objective social category by Marxists and non-marxists ... is now increasingly regarded as a cultural, historical or discursive construction.“¹⁰

Siden Harald Gustafsson skrev sin artikel i 1997, har der været en del forskning i klasseskel på Island vedrørende det 18. og 19. århundrede. Her må nævnes Einar

⁶ Se bl.a. nyhedsprogrammet Spegillinn på radiostationen Rás 1 den 5. november 2012 (Net. „Spegillinn: bók hans um íslensku ættarveldin“, *ruv.is.*) Litteraturprogrammet Kiljan på tv-stationen RÚV den 21. november 2012 (Net. „Guðmundur Magnússon - Íslensku ættarveldin (Kiljan 21. nóvember 2012)“, *youtube.com.*) og artiklen: Skapti Hallgrímsson, „Óslitinn þráður frá Landsnámsöld til nútímans“, *Morgunblaðið* 11. november 2012, s. 52.

⁷ Alment om nationalhukommelse og dennes rolle i dannelsen af en nationalsselvforståelse se f.eks. Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*. Se Guðmundur Hálfðanarson, „Sameiginlegar minningar og tilvist íslenskrar þjóðar“ for en analyse af den islandske case.

⁸ Her henviser jeg til den såkaldte Icesave sag, som kom i kølvandet på de islandske bankers bankerot i 2008. Her var det store spørgsmål, i hvor høj grad den islandske stat var økonomisk ansvarlig for de islandske bankers bankerot i Holland og England. Se følgende artikel fra det islandske magasin *Grapevine* for baggrund: Net. Paul Nikolov. „Broke, Busted, Disgusted“, *grapevine.is.*

⁹ Harald Gustafsson, „Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld“, s. 115.

¹⁰ Burke, Peter, *What is Cultural History?*, s. 80.

Hreinssons ph.d.-afhandling *Nätverk och Nepotisme*¹¹ og andre værker som et væsentligt bidrag. Hans hovedfokus er stadig på de tætte familiebånd mellem jordejerne og embedsmændene, men som jeg vil redegøre for senere, ser han dog også bl.a. på embedsmændenes selvforståelse som en elite¹². Christina Folke Ax har også beskæftiget sig med kategoriseringen af den islandske befolkning og lægger i forlængelse af *new cultural history* vægt på kulturelle forskelle. Hun ser en elite skille sig ud - til dels de to tæt forbundne grupper af embedsmænd og jordejere, men hun peger på, at købmændene også var en del af den islandske elite. Især i forhold til „bohøve og klædedragt mindede embedsmandseliten i høj grad om købmændene“.¹³ Hun påpeger, at det er en fejl, at historikere har undladt at behandle købmændene som en del af det islandske samfund i det 18. århundrede. Købmændene var en del af alle islændingenes mentale univers, og omkring havnene var de hele året rundt fysisk til stede via deres bygninger, selvom de selv måske overvintrede i København. Købmændene var en elitegruppe, men var dog ikke en del af samme netværk som embedsmændene. Men efter 1777, hvor det blev obligatorisk for købmændene at overvintre, og 1787, hvor islændingene og kongens øvrige undersåtter, som ikke selv var underlagt monopolhandel, fik lov til at handle, blev grupperne mere sammenblandet.¹⁴

Det er derfor yderst relevant, i forlængelse af *new cultural history* at se på, hvordan købmændene så på de islandske embedsmænd og jordejere. De var på en og samme tid en konkurrerende elite og en forlænget arm for centraladministration. Synet på den islandske elite er dog blevet undersøgt yderst lidt. Christina Folke Ax nævner kort, hvorledes købmanden Georg Andreas Kyhn i teksten fra 1797 *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed, eller betimelig og fornøden Dom veiledende en nøiagtig Undersøgelse og rigtig Bedømmelse af en så kaldet Islands almindelig Ansøgning til Kongen*¹⁵, vedlægger en oversigt over de islandske embedsmænds slægtsforbindelser. Selvom Sigfús Haukur Andrésón i bogen *Verzlunarsaga Íslands 1774-1807* beskæftiger sig en del med Kyhn, så er hans behandling af Kyhns syn på den islandske

¹¹ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*.

¹² I artiklen bestræber jeg mig på at benytte de enkelte forfatteres egne begreber. Derfor kan det virke som jeg f.eks. benytter elite eller overklasse i flæng.

¹³ Ax, Christina Folke, *De uregerlige*, s. 35.

¹⁴ Ax, Christina Folke, *De uregerlige*, s. 30–37 og 52.

¹⁵ Herefter forkortet *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*.

elite overfladisk og hans fokus er på konflikten mellem købmændene og embedsmændene.¹⁶

Jeg vil derfor prøve at bidrage med mere viden om dette emne. Det gør jeg ved at se på teksten *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, af Georg Andreas Kyhn fra 1797. Det er en tekst stilet til den danske konge. Det er et svar på den såkaldte *Islands Almindelige Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder m.v., tilligemed Amtmand Thorarensens og Amtmand Vibes aller-underdanigste Erklæringer over denne Ansøgning*.¹⁷ Jeg analyserer Kyhns skrift i afsnittet „*Den mægtige Øvrigheds Familie*“ og viser, hvorledes Kyhns opfattelse af de islandske Embedsmænd understøtter Einar Hreinssons skildring af et elitenetværk på Island. Men inden da sætter jeg skriftet i en historisk sammenhæng i kapitlet *Baggrund for kilden*. Jeg lægger dog ud med at sætte analysen i en forskningsmæssig sammenhæng ved i nedenstående afsnit at gennemgå nyere forskning om eksistensen af en elite i det 18. århundredes Island.¹⁸

Hvilken slags elite?

I Gísli Gunnarssons ph.d.-afhandling *Monopoly Trade and Economic Stagnation* fra 1983 og Harald Gustafssons ph.d.-afhandling *Mellan Kung och allmoge* fra 1985 lægger de begge vægt på eksistensen af en elite, der både sad på de fleste embedsposter og store dele af landbrugsjorden. De fokuserer begge på at denne elite havde adskilte interesser fra resten af befolkningen. F.eks. anser Gísli Gunnarsson monopolhandelen som en institution, som både købmændene, den danske statsmagt og den islandske elite havde interesser i.¹⁹ Gísli fremhæver bl.a. at størstedelen af den islandske elite i 1770 i svar til en kongelig undersøgelses kommission på Island, argumenterede imod en evt. afskaffelse af monopolhandlen. I forlængelse heraf pointerer han, at der i den nationalistiske historieskrivning har været en tendens til at glemme århundreders relative velvilje vedrørende handelsforholdene, ved at fokusere på modstanden mod monopolhandelen og andre begrænsninger på handlen i årene efter 1772, såsom f.eks.

¹⁶ Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, se bl.a. s. 111.

¹⁷ Herefter forkortet som *Islands Almindelige Ansøgning til Kongen*. På Islandsk kendt som *Almenna bænarskráin*.

¹⁸ Gennemgangen er ikke udtømmende. For uddybende gennemgang af tidligere forskning se Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*, s. 15–20, Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society“, s. 226–228 og Harald Gustafsson, „Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld“.

¹⁹ Harald Gustafsson, *Mellan kung och allmoge*, s. 280 og Gísli Gunnarsson, *Monopoly Trade and Economic Stagnation*, s. 176–177. Gísli Gunnarsson, *Upp er boðið Ísaland*, s. 233–238 og Gísli Gunnarsson, *Monopoly Trade and Economic Stagnation*, s. 177

de nye regler for købstæderne i 1792 og 1793, som *Islands almindelige Ansøgning til Kongen* var en reaktion på.²⁰ Harald Gustafsson konkluderer på baggrund af almuens skrifter til Landkommissionen i 1770, at bønderne havde mange klager over embedsmændenes embedsførelse, som af gode grunde ikke optræder i de indberetninger, som centraladministration fik fra embedsmændene. Han ser i overensstemmelse med Gísli Gunnarsson tydeligt, at embedsmændene i deres skrivelser til kommissionen ikke agerer som repræsentanter for den islandske befolkning som helhed, men at de forsvare status quo og deres egne interesser.²¹

I modsætning til Gísli Gunnarsson og Harald Gustafsson argumenterer Gunnar Karlsson i 1987 for, at der ikke har været nogen skarpe skel mellem over- og underklasse og at forskellene skal ses som en skala og ikke som to adskilte kategorier. Han påpeger bl.a. at de store jordejere ikke var adelige, og der var ingen stænder i europæisk forståelse. Som noget nyt lægger Gunnar Karlsson også vægt på et kulturelt aspekt. Bl.a. trækker han frem, at kulturforskelle var meget små på Island sammenlignet med andre lande, og at man kan antage, at dette er en konsekvens af manglen på åbenlyse klasseskel. Her er det hovedsagelig mangel på islandske dialekter, en lav grad af analfabetisme og at de rige og fattige bønder digtede den samme type digte, som Gunnar Karlsson lægger vægt på.²²

Guðmundur Hálfðanarson har kritiseret Gunnar Karlssons konklusioner. Han påpeger for det første, at ideen om det homogene islandske samfund er en myte fra den islandske selvstændigheds-kamp, og dernæst henviser han til, hvordan han i sin ph.d.-afhandling har vist, at adgangen til statslige og kirkelige embeder i midten af det 19. århundrede stort set var lukket for udefra-kommende, da de personer, der sad i disse embeder bestemte, hvem der kunne få uddannelserne, som var nødvendige for at besidde embederne. Men Guðmundur Hálfðanarson lægger sig i forlængelse af Gunnar Karlsson og er forud for Harald Gustafssons ønsker i 1997, ved allerede i 1991 at sætte fokus på det kulturelle aspekt af eliten. Han påpeger f.eks., hvorledes den fælles tid i skole gav den uddannede elite en fælles identitet. Derudover ser Guðmundur Hálfðanarson også på elitens selvforståelse. Han tolker f.eks. Magnús Stephensens skrift fra 1820, *Ræður Hjálmars á Bjargi*. Magnús Stephensen beskriver en klassesdeling på

²⁰ Gísli Gunnarsson, *Upp er boðið Ísland*, s. 233–238 og Gísli Gunnarsson, *Monopoly Trade and Economic Stagnation*, s. 177.

²¹ Harald Gustafsson, *Mellan Kung och allmoge*, s. 278.

²² Gunnar Karlsson, „Folk og nation på Island“, s. 141–142.

Island ud fra et klassisk europæisk mønster. Han deler befolkningen op i embedsmænd, klerke og bønder. De to øverste klassers rolle var at lede og beskytte bønderne. Hans skrift var altså en klar retfærdiggørelse af sin egen og sin klasses magt og viser tydeligt hans egen selvforståelse som en del af en elite.²³

Gunnar Karlsson svarer direkte på Guðmundur Hálfðanarsons kritik i 2008 og prøver at lave et kompromis. Han erkender, at der eksisterede en elite, og at den på mange måder var lukket, men han fremhæver også, at den til dels var åben for rekruttering fra bøndernes rækker. Han henviser til, at både Harald Gustafsson og Guðmundur Hálfðanarson i deres forskning viser, at en betydelig del af embedsmændene blev rekrutteret fra bøndernes rækker, men at de begge har så travlt med at afkræfte selvstændighedskampsmyten om et lige samfund, at de glemmer dette og fokuserer på den del, der blev rekrutteret fra embedsmændenes egne rækker.²⁴ Gunnar Karlsson påpeger altså at spørgsmålet om den islandske elites lukkethed eller åbenhed er et spørgsmål a la, om man synes glasset er halv fuldt eller halvt tomt, men ikke en grundlæggende uenighed.

I 2003 færdiggjorde Einar Hreinsson sin ph.d.-afhandling *Nätverk och Nepotisme*. Her konkluderer han bl.a., at de islandske embedsmænd dannede et netværk baseret på slægts-forbindelser, og at dette netværk var den vigtigste magtfaktor inden for forvaltningen på Island. Netværket havde en veludviklet giftermålsstrategi, som sikrede at netværket kunne opretholdes og fornys. Det blev gjort for at beholde jorden og de højere embeder inden for familien.²⁵

Einar Hreinsson ser også på elitens selvforståelse, dens kulturelle særpræg, og den danske stats forståelse, sådan som Harald Gustafsson, som nævnt i indledningen, i 1997 ønskede sig. Einar Hreinsson påpeger, at indførelsen af rangadelen blev identitetsskabende for de islandske embeds-netværk. Titelne gav en status, som kunne bruges til at afgrænse sig fra resten af befolkningen.²⁶ Men titlerne var ikke arvelige, og derfor var det endnu vigtigere at bibeholde embedsmandsposterne inden for netværket.²⁷

²³ Guðmundur Hálfðanarson, „Hvað gerir Íslendinga að þjóð?“, s. 26 og Guðmundur Hálfðanarson, *Old Provinces, Modern Nations*, s. 47–50 og 52–55.

²⁴ Gunnar Karlsson, „Uppruni íslenskra menntamanna frá 16. öld til 18. aldar“, s. 249–250.

²⁵ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*, s. 236.

²⁶ Einar Hreinsson tager dog også det kulturelle fokus et skridt længere ved at analysere hvordan f.eks. den nye adelige status kan forstås ud fra Pierre Bourdieus begreber om kulturel og symbolsk magt. Se Einar Hreinsson, „En premodern diplomatgerilla“.

²⁷ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*, s. 236.

Einar nævner, at de islandske embedsmænds skriftsprogsbrug er bemærkelsesværdigt i denne kontekst. De skrev nemlig næsten udelukkende på dansk til hinanden. Han mener, at sproget var en måde at fremhæve netværkets identitet som en del af den danske helstats rangadel og afgrænse sig fra resten af det islandske samfund.²⁸ I forlængelse heraf kan man se på, hvordan de øverste embedsmænd i slutningen af det 18. århundrede prøvede at adskille sig fra almuen ved at de konkurrerede om at bygge Islands eneste stenhuse og kaldte dem navne som „Slottet“ og „Den Berømmelige Herregård“.²⁹ Einar Hreinsson trækker f.eks. også frem, hvordan Ólafur Stephensen opfører sig under et forhør udført af undersøgelseskommissionen i 1803. Han er beskyldt for at have tvunget nogle fattige til at fiske på sine fiskerbåde - dvs. ulovligt hoveri. I Ólafur Stephensens argumentation for sin uskyld kommer det frem, at han anser sig selv som adelsmand, og derfor skulle hans ord vægtes tungere end andres.³⁰ Einar Hreinsson lægger endvidere vægt på at centraladministrationen anerkendte den adelige status hos de øverste islandske embedsmænd, som i resten af kongeriget, og at der er en del, der tyder på, at den danske centraladministration var opmærksom på eksistensen af et islandsk embedsmændsnetværk. Einar Hreinsson pointerer f.eks., at Rentekammeret ikke ville godkende en indstilling fra Stiftamtmand Ólafur Stephensen om, at hans brors søn skulle være landfoged (landfógeti) i 1802 og at der aldrig igen blev udnævnt en islandsk stiftamtmand efter Ólafur Stephensen.³¹

En interessant problemstilling er, hvordan man præcis skal anskue skellet mellem eliten og de underliggende klasser. Einar Hreinsson mener, at et elitenetværk skilte sig ud i toppen med stiftamt-mænd, amtmænd og biskopper som de ypperste repræsentanter, da de og deres nærmeste familie, som en konsekvens af indførelsen af rangadelen havde en identitet som adelige. Under dem kom de lavere rangerende embedsmænd og jordejere generelt.³² Disse grænser var dog dynamiske, da de lavere rangerende embedsmænd ved hjælp af bl.a. de førnævnte giftermåls strategier blev inkorporeret i netværket, hvis de f.eks. fik adgang til de højere embedsmændsstillinger.³³ Christina Folke Ax anerkender muligheden for eksistensen af et netværk bestående af de

²⁸ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*, s. 143.

²⁹ Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society“, s. 233.

³⁰ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme*, s. 140.

³¹ Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme* s. 161. Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society“, s. 231.

³² Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society“, s. 233.

³³ Einar Hreinsson, „Að sníða sér vöxt eftir stakki“, s. 156.

øverste embedsmænd og deres familier, men hun kan ikke finde en klar adskillelse i kulturel forstand, f.eks. i de forskellige embedsmænds ejendele, og anskuer derfor embedsmandseliten som en helhed. Derudover påpeger hun, at der ikke eksisterer nogen kilder, som viser, at almuen skelnede mellem forskellige dele af eliten. En pointe Einar Hreinsson er enig i, men som han ikke mener, man kan drage konklusioner på baggrund af, da det altid er svært at finde kilder af denne karakter.³⁴ Guðmundur Hálfðanarson er mere direkte i sin kritik i en anmeldelse fra 2005 af Einar Hreinssons ph.d-afhandling, hvor han i skarpe vendinger kritiserer Einar Hreinssons for bl.a. at mangle belæg for eksistensen af et elitenetværk, adskilt fra resten af embedsmændene og jordejerne. Guðmundur Hálfðanarson gennemgår en lang række eksempler, hvor han mener, Einar Hreinsson mis- eller overfortolker kilderne om f.eks. elitens selvforståelse, som jeg har redegjort for ovenfor.³⁵

Som jeg påpegede i indledningen, er de danske købmænds syn på den islandske elite glemt i hele denne debat. Men ikke fordi der ikke er efterladt skriftligt vidnesbyrd fra dem. Som f.eks. regnskabsbøger eller skrivelser til centraladministrationen.³⁶ Christina Folke Ax beskriver f.eks. hvordan købmændene var centraladministrationens eneste kilde til information uden om embedsmændene om de islandske forhold.³⁷ De blev f.eks. hørt i sager vedrørende handlen om bl.a. klager fra de islandske embedsmænds til rentekammeret over den måde handelen fungerede på.³⁸ Kyhns *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, som jeg nu vil gennemgå den historiske baggrund for, er netop en kilde som eksisterer som et resultat af denne kommunikation.

³⁴ Ax, Christina Folke, *De uregerlige*, s. 31–37. Ax, Christina Folke, „Menningarmunur á Íslandi í lok 18. aldar.“, s. 84 og Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society“, 231–232.

³⁵ For en uddybning af kritikken se Guðmundur Hálfðanarson, „Ritdómur.“, f.eks. s. 219–220, og se Einar Hreinsson, „Að sníða sér vöxt eftir stakki“ for Einar Hreinssons svar på kritikken.

³⁶ Udover selvfølgelig at se på flere tekster fra købmændene end den ene fra Kyhn, som jeg fokuserer på i denne artikel, kunne der også kigges på købmændenes brug af titler til deres kunder. Hrefna Róbertsdóttir skriver i sin bog *Wool and Society*, s. 252–253 og 261–262 meget kort om dette interessante fænomen. I købmændenes regnskabsbøger fik embedsmændene, klerkene, men også enkelte bønder og kvinder tilføjet titler ved deres navne. Det er bemærkelsesværdigt, at enkelte bønder og embedsmændene fik tilføjet titlen Mons., som var den laveste formelle titel brugt for uspecificeret status. Det ville være meget interessant at undersøge, hvad mønstret var i disse titler og se, om der evt. er et sammenfald med, hvad f.eks. Einar Hreinsson kalder elitenetværket.

³⁷ Her kan man selvfølgelig tilføje de forskellige kommissioner, der blev sendt til Island fra Danmark i det 18. og starten af 19. århundrede. f.eks. den i 1770 ovenfor omtalte.

³⁸ Ax, Christina Folke, *De uregerlige*, s. 55.

Baggrund for kilden

1787 var det sidste år i Island med monopolhandel. Derefter måtte alle kongens undersåtter, som ikke selv var underlagt monopolhandel, handle på Island, og varens pris kunne nu sættes frit efter aftale mellem køber og sælger. De første år steg værdien af de islandske eksportvarer markant - især fisken. Men importvarerne steg også. Det var derfor især dem, der havde noget at sælge, såsom fisk, der nød godt af den nye handel. I 1792 og 1793 indførtes der strammere regler omkring handelen for at sikre grundlaget for de 6 nye købstæder, der var blevet indført i 1786. I 1794 kom der markant færre skibe til Island og importvarernes pris steg. Islænderne gav de nye regler fra 1792 og 1793 skylden. Reelt spillede det en stor rolle, at Frankrig lå i krig med en stor del af sine naboer i 1792. Det blev dyrere at leje skibe, da de blev brugt i krigen og varernes pris steg også som resultat af krigen.³⁹

På Altinget i 1795 bliver de islandske ledere derfor enige om at sende den danske konge et bønnskrift i Islands navn med klager vedrørende handelen. Det kom til at hedde *Islands almindelige Ansøgning til Kongen* og blev underskrevet af en lang række af islandske embedsmænd, med undtagelse af bl.a. stiftamtmanden Ólafur Stephensen og hans søn Magnus Stephensen. Både Kyhn⁴⁰ og nutidige historikere mener, at der dog er meget, der tyder på, at det er Magnús, der er en af hovedforfatterne bag skriftet. Skriftet var meget præget af oplysningstidens ideer, såsom friheds- og menneskerettigheder. Bl.a. bliver islænderne fremhævet som en selvstændig nation for første gang over for den danske konge. Klagerne i *Islands almindelige Ansøgning til Kongen* blev alle afvist og embedsmændene blev advaret af kongen mod at gøre noget lignende igen. Kongen modtog bønnskriftet i 1796, men som noget nyt blev det også trykt og derved offentliggjort i 1797, hvilket blev kritiseret kraftigt i Kongens svar.⁴¹

Kyhns tekst fra samme år *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed* er en direkte reaktion på og argument mod det islandske bønnskrift. Teksten var henvendt til kongen, men blev ligeledes trykt og offentliggjort.⁴² Udover Kyhn var der to andre

³⁹ Lýður Björnsson, *Saga Íslands VIII*, s. 242 og 262–264.

⁴⁰ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 10.

⁴¹ Lýður Björnsson, *Saga Íslands VIII*, s. 265–269 og Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, s. 761.

⁴² Den historiske baggrund for at disse tekster kunne trykkes var, at J.F.Struense I 1770 havde afskaffet censuren. Den blev først genindført i 1799. Se Net. „censur“, *Den Store Danske. Gyldendals Åbne encyklopædi*.

købmænd, der skrev lignende skrifter til kongen i 1797.⁴³ Magnus Stephensen svarede Kyhn i skriftet *Forsvar for Islands fornærmede Øvrighed, samt for dets almindelige Ansøgning om udvidede Handels-Friheder* i 1798.⁴⁴ Jeg gennemgår kort dette svar sidst i afsnittet „*Den mægtige Øvrigheds Familie*“.

Det skal bemærkes, at Kyhn ikke var en hvilken som helst købmand. Han drev handel over hele Island og havde også drevet handel inden monopolhandelens ophævelse. Det var faktisk ikke lovligt at drive fast handel i mere end en i ét købstads område. Men Kyhn kom via gode forbindelser og kreative kontrakter uden om dette.⁴⁵ Han var desuden medlem af *Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab*, som kongen også var medlem af.⁴⁶ Men Kyhn forsvinder dog ud af den islandske handel i årene op til 1808.⁴⁷ Sammenfaldende med at han blev arresteret og efterfølgende dømt i den danske Højesteret for at benytte falske dokumenter i en retssag mod hans svoger og tidligere kompagnon Jens Andreas Wulf, som er omtalt i nedenstående afsnit „*Den mægtige Øvrigheds Familie*“. Det er uklart hvad der skete med Kyhn efterfølgende, men i 1829 døde han som tugthusfange i Viborg tugthus.⁴⁸

„Den mægtige Øvrigheds Familie“

I sammenhæng med debatten mellem Einar Hreinsson og Guðmundur Hálfðanarson om en evt. afgræsning af en elite bestående af de højst rangerende embedsmænd og deres familier, er det interessant at Kyhns *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed* er fyldt med kommentarer og eksempler på, hvordan de islandske embedsmænd er nært beslægtede med hinanden og fungerer som en enhed. Formuleringer som „Embedsmændenes Arm“, „Det mægtige Embedspartie“, „Koncipisten og familie“ og

⁴³ Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, s. 731. De to tekster er Henkel, Henrich, *Aftvunget Svar paa Islændernes almindelige Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder* (Kjøbenhavn: s.n. 1797) og Busch, Jens Lassen, *Nogle Oplysninger og Anmærkninger over den ved Trykken publicerede Islands Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder m.v.* (Kjøbenhavn: s.n. 1797). De er dog begge meget kortere end Kyhns tekst. Henholdsvis 30 og 38 sider over for 345 sider, bilag inklusiv.

⁴⁴ Magnús Stephensen, *Forsvar for Islands fornærmede Øvrighed*.

⁴⁵ Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, s. 400–412.

⁴⁶ Hrefna Róbertsdóttir, *Wool and Society*. Billedtekst til forsidebillede i indersiden af bogomslaget og Net. „Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab“, *Den Store Danske. Gyldensdals Åbne encyklopædi*.

⁴⁷ Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, s. 809.

⁴⁸ *Juridisk Arkiv* no. 12, udgivet af Anders Sandøe Ørsted (1807), s. 36–99 og Net. „Georg Andreas Kyhn“.

„Den mægtige Øvrigheds Familie“⁴⁹ viser dette. Som helhed kan Kyhns syn på islandske embedsmænd ses som et belæg for, at der eksisterede en fælles forståelse i datidens Island og Danmark af eksistensen af en elite bestående af de højst rangerende embedsmænd og deres familier. Det er f.eks. meget centralt gennem hele teksten for Kyhn at fremhæve familieforholdene. Det ses bl.a. ved, at Kyhn i et bilag til teksten har vedlagt en liste over, hvordan de islandske embedsmænd er beslægtede med Ólafur Stephensen. Han skriver, at listen er baseret på en tekst af Haldor Jakobsen fra 1792.⁵⁰ Det må være bogen *Ærefrygt. Liste over Hr. Stiftamtmand Oluf Stephensens Familie i Island. Allende de beregnede som side I publiqve Embeder 1791*⁵¹ af sysselmanden i Strandasýsla, Halldór Jakobsson, som han referer til. Dette skrift blev ifølge Einar Hreinsson udgivet for at pege på, hvor indflydelsesrig slægten var på Island, og hvordan den monopoliserede de offentlige embeder.⁵² Kyhns viden om slægtskab og embedsmandsposter bygger altså på dette skrift.

Men Kyhn kommer også med sine egne eksempler på, hvordan embedsmandsfamilien i praksis virker som en enhed med egne interesser. Han kommer med to hovedeksempler. I begge er det embedsmændene imod købmændene. Det første eksempel er selve det, at de har skrevet *Islands almindelige Ansøgning til Kongen*, og det næste er en retssag mellem Magnús Stephensen og Kyhns købmandspartner Wulff. Kyhn skriver bl.a. indledningsvis dette om *Islands almindelige Ansøgning til Kongen*:

Den Læser, som ei bedrages så let af det udvortes skin, og derfor tager skriftet under nøiere Eksamination, ser let, at det ikke er Almuen, som her taler, ikke dens Gavn, Ønsker og Misnøie over nærværende Frihandel, som her fremstilles, men at Daddelsyge og private hensigter, ei Agt for sandhed, ei ædel Gavnlyst have styret Koncipistens Pen, (...)⁵³

Det skal også her bemærkes, hvordan Kyhn skelner mellem „Koncipisten“ og „Almuen“. Dette især set i lyset af, at efter overstående citat følger en passage, hvor Kyhn sandsynliggør, at det er laugmand Magnus Stephensen, som er forfatteren (=koncipisten) til *Islands Almindelige Ansøgning til Kongen*. Han fortæller os også at:

⁴⁹ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 13, 13, 76, 133.

⁵⁰ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 293.

⁵¹ Halldór Jakobsson, *Ærefrygt. Liste over Hr. Stiftamtmand Oluf Stephensens Familie i Island. Allende de beregnede som side I publiqve Embeder 1791*.

⁵² Einar Hreinsson, „Íslenskur aðall – ættartengsl og íslensk stjórnarsýsla á 18. og 19. öld“, s. 318.

⁵³ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s.7.

„Laugmandens Indflydelse er stor, da han med Fader og øvrig mægtige familie regiere hele Island“⁵⁴. Kyhn ser altså tydeligt embedsmændene som en separat gruppe i forhold til almuen, som han desværre ikke nærmere definerer. Embedsmændene har særinteresser, som er i modsætning til almuen, og er beslægtede:

Enhver Islænder kan let overtyses, at Misfornøjelse med Regieringen ikke finder Sted hos Almuen. Jeg forudsætter, at man ved Regiering ikke forstår den i familieband, efter en fortegnelse, som følger med nærværende Skrivt fub Litr. A., i landet sammenkiædede Øvrighed.⁵⁵

Kyhn beskriver *Islands Almindelige Ansøgning til Kongen* som et koordineret angreb på køb-mændene fra embedsmændenes side:

...en hele handelsstand oversmøres og besudles af en Pen, som synes hvæset blot til at udsprede giftig fordom, og som styres af Embedsmændenes Arm; for at Giftens Virkning kan være desto mere vis.⁵⁶

Som en af de handlende, som er fornærmet ved en ufortient Begegnelse, strækker sig til alle os handlende, træder jeg frem imod dette mægtige Embedspartie, imod denne store Familie af Islandske Embedsmænd.⁵⁷

Det er i denne sammenhæng interessant at lægge mærke til lighedspunkterne med Harald Gustafssons og Gísli Gunnarssons beskrivelse af embedsmændenes svar til kommissionen i 1770 som beskrevet i afsnittet *Hvilken slags elite?*, hvor de trækker frem, at embedsmændene ikke agerer som repræsentanter for den islandske befolkning, men forsvare deres egne interesser.⁵⁸

Det andet eksempel, Kyhn kommer med, om hvordan embedsmandsfamilien i praksis virker som en enhed med egne interesser, er en retssag mellem Magnús Stephensen og Kyhns købmandspartner Wullf: „Dette Indlæg håber jeg skal oplyse de Islandske Embedsmænds Tænkemåde, og vise tydelig, hvorledes disse i eget land begegne⁵⁹ fremmede...“⁶⁰ Fremmede skal her forstås som købmændene: „Når en

⁵⁴ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 10.

⁵⁵ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 15.

⁵⁶ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 13.

⁵⁷ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 13.

⁵⁸ Harald Gustafsson, *Mellan Kung och allmoge*, s. 278.

⁵⁹ Oversættelse til nudansk: „komme (en) i møde ell. træffe (en).“ Kilde:Net. „begegne“, *Ordbog over det danske Sprog. Historisk ordbog for det danske sprog 1700–1950*.

⁶⁰ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 121.

fremmed Handelsmand først havde opvakt en mægtig Islandsk Embedsmands Vrede imod sig, Handleren være så uskyldig som han vil, så er det dog ude med ham i Island...“.⁶¹ Kyhn giver dernæst på over 40 sider et meget langt eksempel på, hvordan Magnus Stephensen misbruger sin magt og familierelationer til at vinde over Kyhns kompagnon Wullf i en retssag om prisen for en mængde fisk, som Magnus mener, at han fik for lidt betalt for. Men ifølge Kyhn så var det ikke bare en retssag mellem to enkelt personer. Kyhns „Modpart var ikke en Øvrighedsperson, men er en Øvrighedsfamilie, udbredt over hele landet.“⁶²

Efter at have gennemgået sagen mod Wullf, hvor sagens kerne har været kvaliteten af fisken i forhold til prisen, skriver Kyhn dette interessante afsnit:

Islands Øvrighed og Fornemme have gemenligen den sletteste Fisk. Grunden er, at de ikke selv rygte den, men overlade dens Pleie og Behandling til de Fæstebønder og Husmænd, der måe fiske til Hines Fordeel i det så kaldte Mandlån. Et tungt og svært Hoverie, som fordres af Fæstebønder og Husmænd, til stor Skade for Fiskeriet og Landet. Dette strenge Hoverie hindrer Bonden fra at fiske på hans egen Båd. Han betages derved Bådslodden. Den er efter Skik og brug 1/3 Part af Fangsten på en Båd med To Personer.⁶³

Her skriver han, at de islandske embedsmænd havde fæstebønder, og at de udførte hoveri, som måtte anses for tungt og svært. Altså direkte sammenligneligt med den danske adel. Det falder meget godt i tråd med det svar, Ólafur Stephensen modtog fra stiftamtmanden (inden han selv blev stiftamtmand) i 1785. Ólafur Stephensen havde klaget over, at han havde fået et pålæg om, at folk skulle kunne vælge at betale sig fra at ro på Ólafurs fiskerbåde. Stiftamtmanden skrev at hoveriet⁶⁴ hos Ólafur var strengere, end hvad kendtes i Danmark.⁶⁵ I den sammenhæng er det interessant, at Árni Daníel Júlíusson i en artikel om hoveri viser, at det strenge hoveri på dele af Island i det 17. og 18. århundrede kan være en del af en forklaring på, hvorfor der var en befolkningstilvækst i de dele af landet, der ikke havde hoveri. Folk flyttede simpelthen

⁶¹ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 122.

⁶² Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 160.

⁶³ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 162–163.

⁶⁴ Oversættelse af „Róðrarkvöðin“. Jeg tillader mig at oversætte det her og fremover „kvaðir“ med hoveri, da det svarer godt til definitionen i *Den Store Danske Encyklopædi*, bind 9 (Haslev 1997), s. 25: „Hoveri, det pligtarbejde, som bønderne ydede til hovedgårdenes drift eller til det offentlige.“ I begge tilfælde var hoveri en del af afgiften for brugen af jord eller bolig.

⁶⁵ Lýður Björnsson, *Saga Íslands VIII*, s. 61–62.

væk fra, hvor vilkårene var dårligst.⁶⁶ At dette var muligt viser selvfølgelig, at vilkårene var en del mildere på Island end i Danmark, hvor stavnsbåndet indtil slutningen af det 18. århundrede umuliggjorde den samme bevægelse.⁶⁷

Som nævnt i indledningen er det vigtigt at se på, om den gruppe man kalder elite også anså sig selv for at være det. Jeg beskrev i afsnittet *Hvilken slags elite?*, hvordan Einar Hreinsson argumenterer for, hvorledes embedsmændene netop havde en selvforståelse som adel og ikke ville behandles på lige fod med almuen. Det er i den sammenhæng interessant at se på Kyhns overvejelser over, hvorfor Magnús Stephensen bliver så fortørnet over, at Wullf ikke vil betale fuld pris for den dårlige fisk, som han vil sælge ham: „Måske blev han fortørnet derover, at en Laugmand således blev sat i Lighed med en Bonde, som for Fisk af samme Slags også bekom i Betaling netop 8 Rd. Pr. Skpd.“⁶⁸ I en instruks, som Kyhn skrev til sine ansatte på Island, efter at *Islands Almindelige Ansøgning til Kongen* udkom, skriver han, at alle embedsmænd, høje som lave, skal behandles nøjagtig som enhver bonde og hvis de var uberettiget emsige, skulle de have nogle bank og smides på porten.⁶⁹ At han ser sig nødsaget til at skrive til sine underordnede, at alle skal have samme behandling, må betyde, at det ikke var kutyme, og at han, som det kommer frem i ovenstående citat, havde den erfaring, at folk i „Den mægtige Øvrigheds Familie“ forventede at få særbehandling. Dvs. et tegn på at i hvert fald nogle embedsmænd anså sig som adskilt fra resten af almuen.

Men kan vi stole på beskrivelserne af embedsmændene, fra en mand med en sådan tydelig personlig vendetta? Det er klart, at Kyhn har udformet sin tekst således, at *Islands almindelige Ansøgning til Kongen* så vidt muligt bliver sat i et dårligt lys. Den skulle nemlig få held til at overbevise kongen om at indføre total frihandel, hvilket ville skade Kyhns forretning på Island pga. øget konkurrence. Kyhn overdriker eller forvrænger givetvis virkeligheden, og teksten har en klar tendens til at sætte embedsmændene i et dårligt lys og fremstille købmændene som sagesløse ofre for embedsmændenes magt. Jeg har dog i denne analyse ikke fokus på i Kyhns faktuelle påstande om evt. overgreb fra embedsmændenes side. Men jeg er derimod interesseret i, om det der kommer frem i hans tekst om hans generelle syn på den islandske elite, er troværdigt. Mente han virkelig, at der herskede en mægtig øvrighedsfamilie på Island?

⁶⁶ Árni Daníel Júlíusson, „Kvaðirnar kvaddar“, s. 242–254.

⁶⁷ Net. „Stavnsbånd 1733–1800“, *danmarkshistorien.dk*.

⁶⁸ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 119.

⁶⁹ Sigfús Haukur Andrésson, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807*, s. 111.

At Kyhn i en instruks til sine ansatte på Island skrev, at embedsmændene skulle behandles nøjagtig som enhver bonde kan ses som en understregning af, at Kyhn rent faktisk mente det, han skrev i *Nødværge*-teksten, om at købmændene var i konflikt med embedsmændene, som via deres familieband havde mere magt end Kyhn kunne lide. At embedsmændene desuden har været vant til at få specialbehandling understøttes af, at købmændene i deres handelsbøger i det 18. århundrede anvendte titler for embedsmændene. Disse titler kan forstås, som at købmændene har anset denne gruppe for adskilt fra almuen.⁷⁰ Men dette var Kyhn imod og hans manglende respekt eller forståelse for embedsmændene særstatus kan også læses ud af hans tone i *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, som absolut ikke bærer præg af, at han anså de højtstående embedsmænd som adelige, der skulle omtales med respekt. Han bruger tværtimod det i mod dem, at de skulle forvente særbehandling og pointere derudover at de behandler deres fæstebønder dårligt.

Det er interessant at se på Magnús Stephensens svar på Kyhns tekst fra 1798. Magnús fordømmer selvfølgelig insinuationerne mod sin familie og påstanden om misbrug af deres magt ved f.eks. overgreb på købmændenes rettigheder. I disse tilfælde argumenterer han konkret mod Kyhns påstande. Men når det f.eks. kommer til at kritisere Kyhns benyttelse af Halldór Jakobssons skrift *Ærefrygt* til at vise, hvorledes Magnús' familie sidder på de fleste embeder, så består kritikken kun af en lang række af personlig kritik af Halldór Jakobssons person, men ikke af hans skrifs faktuelle indhold.⁷¹ Magnús konkluderer selv, at hans familie: „...er blomstrende og har i lang Tid frembragt Islands største og dueligste mænd...“.⁷² Grundlæggende er det bare en positiv udlægning af Kyhn udsagn om at: „Laugmandens Indflydelse er stor, da han med Fader og øvrig mægtige familie regiere hele Island.“⁷³ Magnús argumenterer altså kun mod de negative sider af Kyhns beskrivelse af sin familie, men bekræfter indirekte Kyhns udsagn om eksistensen af et embedsnetværk. Magnús' svar viser, hvorledes han forstår sig selv og sin familie som adskilt fra almuen. Dette understreges tydeligt i en passage, hvor Magnús svarer på kritik fra købmanden Henrich Henkels⁷⁴ svarskrift på *Islands*

⁷⁰ Se fodnote 36.

⁷¹ Magnús Stephensen, *Forsvar for Islands fornærmede Øvrighed*, s.196–197.

⁷² Magnús Stephensen, *Forsvar for Islands fornærmede Øvrighed*, s. 199.

⁷³ Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed*, s. 10.

⁷⁴ Henkel, Henrich, *Aftvunget Svar paa Islændernes almindelige Ansøgning til Kongen om udvidede Handels- Friheder*.

almindelig Ansøgning til Kongen vedrørende hvorledes islændingene uberettiget henviser til deres fornemme forfædre.

Familien [har] aldrig brystet sig af fin adelig herkomst, da Dyd er den værdigste, største eneste Adel, mindre benyttet sig ad de adelige Privilegier, den ustridig tilkomne, som ægte descendent af saa mange Adelsmænd og berømte Stammfædre, hvis adelsbreve deels bevares i Originale ved familien, deels findes trykte i....⁷⁵

Magnús skriver altså, at dyd er den vigtigste adel, men han finder det alligevel vigtigt at understrege og opremse sin adelige oprindelse!

Konklusion

I *Indledning* og afsnittet „*Hvilken slags elite?*“ viste jeg, hvordan forskningen vedrørende en elite på Island 17. 18. og 19. århundrede har flyttet fokus fra økonomiske og politiske forhold, såsom jordejendom og embedsmændsposter, til et bredere fokus også inkluderende kulturelle elementer såsom f.eks. sprog, ejendele, selvforståelse og resten af samfundets opfattelse af denne elite. Der er bred enighed om, eksistensen af en elite, men delte meninger om, hvordan den skal afgrænses. Kyhns synspunkter vedrørende „*Den mægtige Øvrigheds Familie*“ i *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed* kan forstås som en stadfæstelse af Einar Hreinssons forståelse af et elitenetværk bestående af de højst stående embedsmænd og deres familie. F.eks. mente Kyhn, at der eksisterede et netværk af embedsmænd med stærke familierelationer og at embedsmændene koordinerede deres indsats og havde særinteresser, der ikke var de samme som almuens eller f.eks. købmændenes. Men hvordan Kyhns tekst skal tolkes i forhold til hans syn på embedsmændenes adelige status er tvetydig. På den ene side brugte Kyhn danske godsejerbetegnelser såsom hoveri og fæstebønder vedr. embedsmændene og deres jorde, et tegn på at han har set dem som en islandsk adel sammenlignelig med den danske. Kyhn mente desuden, at de islandske embedsmænd ønskede at blive behandlet anderledes end „almindelige bønder“, men dette ville han dog ikke acceptere og han viser ingen respekt for embedsmændenes adelige herkomst. Dette hindrer dog absolut ikke Magnús Stephensen i hans forsvarsskrift at fremhæve sin families adelige forfædre, frem for at afkræfte eksistensen af „*Den mægtige Øvrigheds*

⁷⁵ Magnús Stephensen, *Forsvar for Islands fornærmede Øvrighed*, s.199. Efter citatet følger en længere opremsning af skrifter, hvori familiens adelige forfædre er inkluderet.

Familie“.

Denne artikel har et meget begrænset fokus på et enkelt skrift fra en enkelt købmand, og det kan derfor være svært at vurdere i hvor grad Kyhns syn er repræsentativt for købmændene generelt. Men hvis den islandske historieskrivning begynder at anse købmændene, som en del af det islandske samfund, når det f.eks. kommer til forskning om den islandske elite, er der et ukendt antal af kilder, der kan granskes i dette nye perspektiv. Denne forskning vil forhåbentlig bidrage med at kaste lys på Kyhns repræsentativitet, og vil i hvert fald resultere i nye spændende perspektiver på den historiske debat om en islandsk elite!

Litteraturliste

- Ax, Christina Folke, „Menningarmunur á Íslandi í lok 18. aldar.“, *Saga*, 40:1 (2002), s. 61–90.
- Ax, Christina Folke, *De uregerlige. Den islandske almue og øvrighedens reformforsøg 1700–1870*. Ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet 2003.
- Ax, Christina [Folke], „Islændingene og de danske købmænd i Reykjavík 1770–1850“, *Rejse gennem Islands historie - den danske forbindelse* (København: Gads Forlag 2008), s. 75–90.
- Árni Daníel Júlíusson, „Kvaðirnar kvaddar. Kvaðakerfi, demógrafía og svæðisbundin misþróun á 17. og 18. öld“. 2. *Íslenska sögubíngið* 30. maí-1. júní 2002. Ráðstefnurit II (Reykjavík: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands og Sagnfræðingafélag Íslands, Sögufélag 2002), s. 242–254.
- Björn Lárusson, *The Old Icelandic Land Registers* (Lund: C.W.K. Gleerup 1967).
- Burke, Peter, *What is Cultural History?* (Cambridge: Polity Press 2004).
- Busch, Jens Lassen, *Nogle Oplysninger og Anmærkninger over den ved Trykken publicerede Islands Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder m.v* (København: s.n. 1797).
- Den Store Danske Encyklopædi*, bind 9 (København: Danmarks Nationalleksikon 1997).
- Einar Hreinsson, „Að sníða sér vöxt eftir stakki. Þegar veruleikinn vill ekki lúta kenningu“, *Saga*, 44:1 (2006), s. 153–168.
- Einar Hreinsson, „En premodern diplomatgerilla. Dansk hierarki möter isländskt nätverk“ *Nätverk som social resurs. Historiska exempel*. Redaktøre Einar Hreinsson og Tomas Nilson (Lund: Studentlitteratur 2003) s. 103–131.
- Einar Hreinsson, „Íslenskur aðall – ættartengsl og íslensk stjórnsýsla á 18. og 19. öld“. *Íslenska sögubíngið* 30. Maí - 1. júní 2002. Ráðstefnurit I. (Reykjavík: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands og Sagnfræðifélag Íslands, Sögufélag 2002), s. 318–337.
- Einar Hreinsson, *Nätverk och Nepotisme. Den regionala förvaltningen på Island 1770–1870*. (Göteborg: Göteborg universitet 2003).

- Einar Hreinsson, „Noblesse de Robe“ in a Classless Society. The making of an Icelandic elite in the Age of Absolutism“ *Scandinavian Journal of History* Vol. 30, No. 3/4. September 2005, s. 225–237.
- Einar Laxness, *Íslandssaga l-ö* (Reykjavík: Bókaútgafa Menningarsjóðs og Þjóðvinnufélagsins 1977).
- Gísli Gunnarsson, *Monopoly trade and economic stagnation: studies in the foreign trade of Iceland, 1602–1787*. Ph.d.-afhandling ved Universitetet i Lund 1983.
- Gísli Gunnarsson, *Upp er boðið Ísaland. Einokunarverslun og íslenskt samfélag 1602–1787* (Reykjavík: Örn og Örlygur 1987).
- Guðmundur Hálfðanarson, „Hvað gerir Íslendinga að þjóð? Nokkrar hugleiðingar um eðli og uppruna þjóðernis“. *Skírnir* (vor 1996), s. 7–31.
- Guðmundur Hálfðanarson, *Old Provinces, Moderns Nations: Political Responses to State Integration in Late Nineteenth and Early Twentieth Century Iceland and Brittany*. Ph.d.-afhandling ved Cornell University, 1991.
- Guðmundur Hálfðanarson, „Ritdómur. Einar Hreinsson, Nätverk och nepotism“, *Saga*, 43:1 (2005), s. 217–223.
- Guðmundur Hálfðanarson, „Sameiginlegar minningar og tilvist íslenskrar þjóðar“, 2. *íslenska söguþingið 30. maí-1. júní 2002. Ráðstefnurit II*. (Reykjavík: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands og Sagnsfræðingafélag Íslands, Sögufélag 2002), s. 302–318.
- Gunnar Karlsson, *Iceland's 1100 years. History of a Marginal Society* (London: C. Hurst & Company 2000).
- Gunnar Karlsson, „Uppruni íslenskra menntamanna frá 16. öld til 18. Aldar“, *Menntaspor* (Reykjavík 2008), s. 241–256.
- Gunnar Karlsson, „Folk og nation på Island“, *Scandia*, 53, vol. 1 (1987), s. 128–154.
- Halldór Jakobsson, *Ærefrygt. Liste over Hr. Stiftamtmand Oluf Stephensens Familie i Island. Allende de beregnede som side I publiqve Embeder 1791* (Kjøbenhavn: s.n. 1792).
- Harald Gustafsson, *Mellan Kung och allmoge, ämbetsmän, beslutsprocess och inflytande på 1700-tallets Island* (Stockholm: Almqvist & Wiksell International 1985).
- Harald Gustafsson, „Hugleiðingar um samfélagsgerð Íslendinga á árnýöld“. *Íslenska söguþingið 28.-31. maí 1997. Ráðstefnurit II* (Reykjavík: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands og Sagnsfræðingafélag Íslands 1998), s. 109–117. Denne artikkel findes også på svensk: „Funderingar om det isländska tidigmoderna samhället“. *Gardar XXVIII. Årsbok för Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö*. (Lund 1998), s. 5–14.
- Juridisk Arkiv* no. 12, udgivet af Anders Sandøe Ørsted (1807). Findes også på Google Books. Direkte link her til side 36:
<http://books.google.is/books?id=oZwvAQAAMAAJ&hl=is&pg=RA2-PA34#v=onepage&q&f=false>, 2. December 2013.
- Henkel, Henrich, *Aftvunget Svar paa Islændernes almindelige Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder* (Kjøbenhavn: s.n. 1797).
- Hrefna Róbertsdóttir, *Wool and Society. Manufacturing Policy, Economic Thought and Local Production in 18th-century Iceland* (Göteborg: Makadam 2008).

Íslands Almíndelíge Ansøgning til Kongen om udvidede Handels-Friheder m.v., tilligemed Amtmand Thorarensens og Amtmand Vibes allerunderdanigste Erklæringer over denne Ansøgning (Kjbenhavn: s.n. 1797).

Jakob Benediktsson, *Gísli Magnússon, Ævisaga, ritgerðir, bréf* (Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag 1939).

Kyhn, G. A., *Nødværge imod den i Island regierende Øvrighed, eller betimelig og fornøden Dom veiledende en nøiagtig Undersøgelse og rigtig Bedømmelse af en saa kaldet Íslands almindelig Ansøgning til Kongen* (Kjbenhavn: s.n. 1797).

Lýður Björnsson, Guðbjörn Sigurmundsson og Þóra Kristjánsdóttir, *Saga Íslands VIII*. Ritsjóri Sigurður Línal (Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag 2006).

Magnús Stephensen, *Forsvar for Íslands fornærmede Øvrighed, samt for dets almindelige Ansøgning om udvidede Handels-Friheder* (Kjbenhavn: s.n. 1798).

Maurice Halbswachs, *On Collective Memory* (Chicago og London: The University og Chicago Press 1992).

Sigfús Haukur Andrésón, *Verzlunarsaga Íslands 1774–1807. Upphaf fríhöndlunar og almenna bænaskráin I-II*, (Reykjavík: Verzlunarráð Íslands og Fjölsýn Forlag 1988).

Skapti Hallgrímsson, „Óslitinn þráður frá Landsnámsöld til nútímans“, *Morgunblaðið* 11. nóvember 2012, s. 52.

Kilder fra internettet

Net. „begegne“, *Ordbog over det danske Sprog. Historisk ordbog for det danske sprog 1700–1950*, <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=Begegne>, 27. november 2013.

Net. „censur“, *Den Store Danske. Gyldensdals Åbne encyklopædi*, http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Danmarks_statsforfatning/censur?highlight=censur, 16. jan. 2013.

Net. „Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab“, *Den Store Danske. Gyldensdals Åbne encyklopædi*, http://www.denstoredanske.dk/Livsstil,_sport_og_fritid/Sport/Skydesport/Det_Kongelige_Kj%C3%B8benhavnske_Skydeselskab_og_Danske_Broderskab, 17. jan. 2013.

Net. „Georg Andreas Kyhn“, *Dansk Demografisk Database*, http://ddd.dda.dk/nygaard/visning_billed.asp?id=215380&sort=f, 2. december 2013.

Net. „Guðmundur Magnússon - Íslensku ættarveldin (Kiljan - 21. nóvember 2012)“, *youtube.com*, 21. november 2012,

<https://www.youtube.com/watch?v=Fv0NeVqj9o8>, 17. januar 2013. Her på *youtube.com*, da den ikke er tilgængelig på *ruv.is*.

Net. „Spegillinn: bók hans um íslensku ættarveldin“, *ruv.is*, 5. november 2012, <http://www.ruv.is/sarpurinn/spelliginn/05112012/bok-hans-um-islensku-aettarveldin>, 6. november 2012.

Net. „Stavnsbånd 1733–1800“, *danmarkshistorien.dk*, <http://www.danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/stavnsbaand>, 31. jan 2013.

Net. Paul Nikolov, „Broke, Busted, Disgusted, How Icesave fell apart, and why the current deal with the British and Dutch will never work.“, *Grapevine.is*, 19. Juni 2009, <http://www.grapevine.is/Home/ReadArticle/Feature-Broke-Busted-Disgusted>, 26. november 2013.